

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 5, 2010 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 351

В.М. Шевченко,

аспірант кафедри обліку і аудиту, Дніпропетровський університет економіки та права

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

***Анотація.** Проаналізовано основні складові та структуру механізму державного управління вищих навчальних закладів системи МОН України в умовах інтеграції до європейського освітнього простору, виокремлено класифікацію механізмів державного управління за різними ознаками.*

***Annotation.** Basic constituents and structure of mechanism of state administration of higher educational establishments of the system of Department of education and science of Ukraine are analysed in the conditions of integration to European educational space; classification of mechanisms of state administration is selected on different signs.*

***Ключові слова:** державне управління, механізми державного управління, важелі державного управління, вищі навчальні заклади.*

***Key words:** state administration, mechanisms of state administration, levers of state administration, higher educational establishments.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток України визначається у загальному контексті Європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності загальноосвітньої культури: парламентаризм, права людини, права національних меншин, лібералізацію, свободу пересування, свободу здобуття освіти будь-якого рівня та інше, що є невід'ємним атрибутом громадянського демократичного суспільства. Усвідомлюючи той факт, що освіта сприяє прагненню і просуванню знання, є культурним і науковим потенціалом суспільства, а також відіграє життєву роль в зміцненні миру, взаєморозумінню і терпимості між народами, в 1999 році було підписано Болонську декларацію про створення єдиної системи вищої освіти в Євро регіоні [1]. Цей інтеграційний процес полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, а також поширенні власних культурних й науково-технічних здобутків Євросоюзу. У кінцевому результаті такі кроки працюватимуть на підвищення в Україні європейської культурної ідентичності та співробітництва із загальноєвропейським інтелектуально-освітнім та науково-технічним простором. У цьому контексті ефективною сферою інтеграції на рівні вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) можуть стати об'єднання електронних ресурсів науково-технічних бібліотек, побудованих на єдиних організаційних, програмно-апаратних і технічних платформах. Але на сьогодні підвищення якості інформаційного забезпечення ВНЗ зводиться до ефективності праці співробітників інформаційно-бібліотечної сфери та її технічного обладнання. За таких умов поза увагою науковців і практиків залишається найважливіше – удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері вищої освіти в умовах інноваційного розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, опис невирішених раніше питань. Концептуальні засади механізмів реалізації державної політики висвітлено в працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі управління: В. Авер'янова [2], Г. Атаманчука [3], П. Єгорова [4], О. Ковалюка [5], О. Коротича [6], Ю. Лисенка [4], В. Малиновського [7], Р. Рудницької [8] та інших. Однак питання щодо механізмів державного управління інноваційним розвитком вищої освіти в умовах інтеграції до європейського освітнього простору залишається малодослідженим. Тож, визначення особливостей механізмів державного управління та пропозицій щодо державної підтримки інноваційного розвитку вищих навчальних закладів стає все більш актуальним.

Постановка завдання. Зазначимо, що державне управління вищою освітою в країнах світу розвивається і трансформується в нових умовах, на зміну централізованому жорсткому адміністративному контролю приходять гнучке управління автономними навчальними закладами, а вплив на їх діяльність здійснюється за допомогою різних організаційно-економічних методів та інструментів.

На сьогодні система управління вищою освітою України перебуває у процесі постійних змін. З одного боку, це потребує вдосконалення механізму державного управління освітою, зокрема розробки принципово нових підходів до форм і методів управління; визначення науково обґрунтованих нормативно-правових аспектів державного регулювання. З іншої сторони, організаційно-економічна структура закладів вищої освіти в умовах глобалізації й інноваційного розвитку вже не відповідає сучасним об'єктивним потребам суспільства, зокрема стає необхідним створення єдиного ефективного інформаційного забезпечення системи ВНЗ.

Отже, реалізація державної політики розвитку вищої освіти у світлі європейської інтеграції України, створення передумов для поглиблення та розширення відносин її з європейським освітнім простором актуалізує необхідність науково-аналітичного супроводу цих процесів та удосконалення механізмів реалізації державної політики в управлінні вищою освітою.

Метою дослідження є аналіз, визначення й обґрунтування змісту та структури механізмів реалізації державної політики сфери вищої освіти системи МОН України в умовах інноваційного розвитку.

Результати. Одною зі складових загальнодержавної економічної політики є гуманітарна політика держави, яка саме й визначає принципи державного управління освітньою діяльністю. В економічно розвинутих країнах класичний набір *цілей* такої політики передбачає наступні напрями (рис. 1).

Рис. 1 Цілі гуманітарної політики держави

В умовах глобального інформаційного суспільства на економічне зростання та підвищення економічної ефективності значно впливають інноваційні технології. В цьому контексті гуманітарна державна політика повинна забезпечувати розширене відтворення об'єктивної бази наукової діяльності шляхом оновлення механізмів реалізації державної політики в управлінні вищою освітою, підвищення її якості й приведення у відповідність із структурою потреб ринку праці. Склад механізму державного управління буде залежати від особливостей сфери, яку він регулює.

У літературі існують різні підходи щодо видів і класифікації механізмів державного управління. Ми погоджуємося з думкою деяких вчених [9], що від переваги акцентів на ті чи інші сфери управління механізм управління буде мати свою назву. Залежно від того, які саме проблеми і як вирішуються із застосуванням конкретного державного механізму управління, він може бути складним (комплексним) і включати в себе декілька самостійних механізмів з виконанням конкретних функцій (як то економічної, інформаційно-організаційної, правової та ін.).

Залежно від суб'єктів управління в Україні механізми державного управління можуть здійснюватися органами управління на різних рівнях:

- вищому (ВРУ, Президент, КМУ);
- обласному (обласні ради, обласні державні адміністрації);
- районному (районні ради, районні державні адміністрації);
- місцевому (міські, селищні, сільські ради).

Зазначимо, що залежно від суб'єктів управління на відповідних рівнях відбувається й поділ об'єктів управління. Тож, на нашу думку, узагальнену класифікацію механізмів державного управління доцільно розглядати за функціональним призначенням, за суб'єктами та об'єктами управління (рис. 2).

Рис. 2 Класифікація механізмів державного управління

У цьому контексті вищу освіту, як об'єкт державного управління, можна віднести до загальнодержавного рівня з підпорядкуванням вищим органам державного управління. Зазначимо, що механізм державного управління, як система, реалізується через конкретні методи, важелі й інструменти впливу з відповідним правовим, інформаційним, нормативним та фінансовим забезпеченням.

Для визначення механізмів державного управління вищих навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України (далі – МОНУ) в умовах інтеграції до європейського освітнього простору розглянемо їх основоположні складові (рис. 3).

Рис. 3 Структура механізму державного управління ВНЗ системи МОНУ

Методи державного управління за формами впливу можна класифікувати як прями й непрямі. Методи прямого впливу безпосередньо діють на функціонування суб'єктів управління. Але особливістю формування державної політики у сфері освітніх послуг в контексті Болонського процесу є те, що в ході розвитку ринкових відносин і стабілізації економіки функції прямого впливу держави на сферу освіти будуть звужуватися, що дасть можливість їй більше зосередитися на методах непрямого впливу на цей процес. До форм непрямого впливу держави на освітню діяльність можна віднести: державне кредитування, державні позики, податкове регулювання, амортизаційну політику, стандартизацію тощо [10].

На нашу думку *важелі* державного управління освітньою діяльністю тісно пов'язані з характером надання освітніх послуг, основними складовими яких ми вважаємо:

- економічну доцільність (тобто мотивація освітньої діяльності, державні замовлення, прогнозування і програмування діяльності сфери освіти);
- обґрунтування обсягів і джерел фінансування;
- дотримання правових документів.

Основними *інструментами* механізму державного управління є як суто технологічні: ціноутворення, ставки податків і пільги з оподаткування, проценти за кредит; так і програмні: директивні заходи макроекономічних планів і цільових комплексних програм, норми і нормативи, і державні гарантії, державні закупівлі, ліцензії, квоти, ліміти тощо.

Зрозуміло, що рішення, які приймаються в межах компетенції органів державного управління, завжди мають правове, нормативне, інформаційне та фінансово-економічне підґрунтя. Функціонування ВНЗ системи МОНУ здійснюється у відповідності до Законів України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, „Про наукову і науково-технічну діяльність”; Указів Президента України „Про Основні напрями реформування вищої освіти в Україні”, „Про Національну доктрину розвитку освіти”, „Про заходи вдосконалення системи вищої освіти України”; постанов Кабінету Міністрів України „Про затвердження Положення про державний вищий заклад”, „Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними навчальними закладами”. Аналіз стану правового, нормативного, інформаційного та фінансово-економічного підґрунтя, що забезпечує функціонування інформаційно-бібліотечного сектору ВНЗ, дає підстави стверджувати про наявність двох управлінських структур.

Стосовно ж нормативно-правових актів, які приймаються на рівні міністерств щодо управління інноваційно-інформаційною сферою вищої освіти, основним підрозділом якої є бібліотечний сектор, спостерігається деяка неузгодженість (рис. 4).

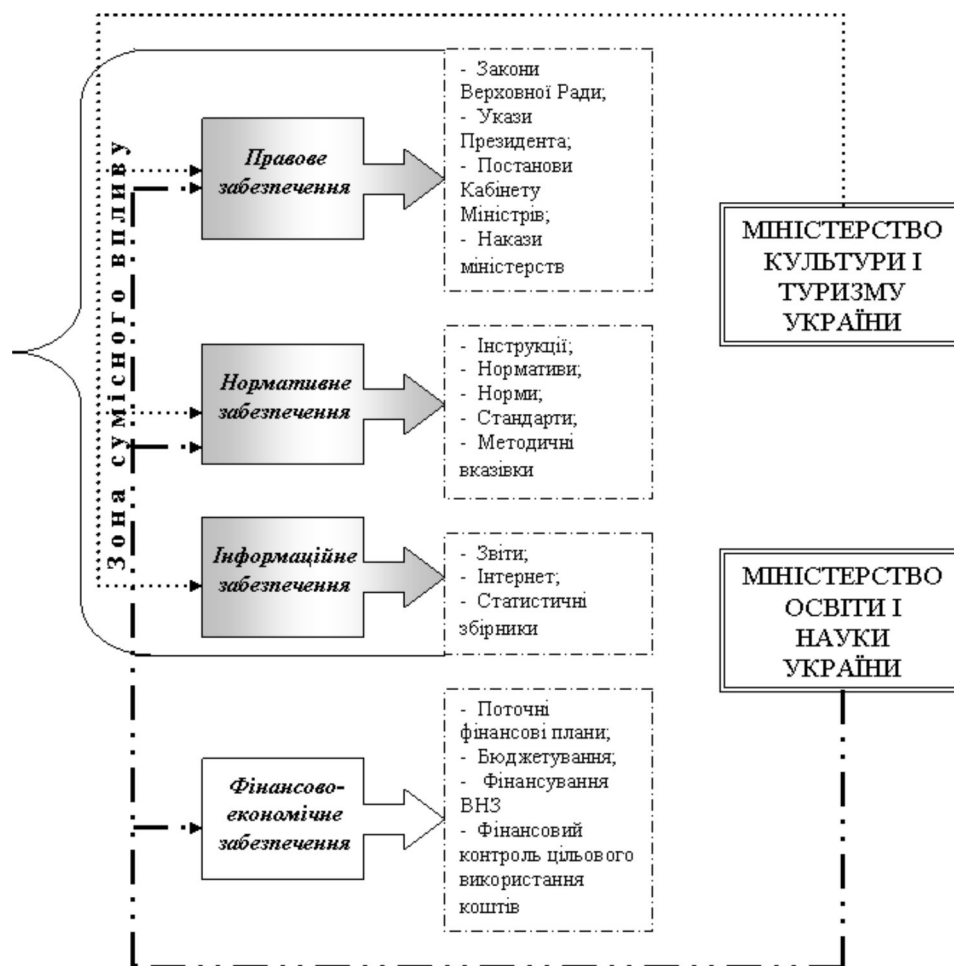

Рис. 4 Аналіз сучасного стану реалізації механізмів державного управління в інноваційно-інформаційній сфері ВНЗ МОНУ

З одного боку, діяльність бібліотечного сектору, як структурного підрозділу закладу вищої освіти, регламентується наказами Міністерства освіти і науки України, а з іншого – наказами Міністерства культури і туризму України (далі – МКТУ). Так, питання формування штатної структури, норм і нормативів, інструкцій, стандартів та звітності бібліотек ВНЗ відбувається згідно з наказами та методичними вказівками МКТУ, а функціональні обов'язки працівників вузівських бібліотек регулюються нормативними документами МОНУ.

Реалізація фінансового забезпечення шляхом фінансування й контролю використання бюджетних коштів здійснюється на рівні тільки Міністерства освіти і науки України в межах всього закладу, оскільки вузівські бібліотеки не є окремими юридичними особами (див. рис. 4). До речі, в країнах колишнього пострадянського простору (Росії, Білорусії та ін.) управління вищими навчальними закладами здійснюється тільки одним освітнім управлінським органом. Тож, на нашу думку, з позицій системного підходу державне управління вищою освітою слід розглядати як цілісну, відкриту систему з ієрархічною підпорядкованістю та узгодженістю централізованого управління.

Висновки. Таким чином на основі проведеного аналізу визначено структуру механізму реалізації державної політики у сфері вищої освіти в умовах інноваційного розвитку України, невід'ємними компонентами якої є: методи, важелі, інструменти та правове, нормативне, інформаційне та фінансово-економічне забезпечення.

Аналіз сучасного стану реалізації механізмів державного управління в інноваційно-інформаційній сфері ВНЗ МОНУ дає підстави стверджувати, що з позицій системного підходу державне управління вищою освітою слід розглядати як цілісну, відкриту систему з ієрархічною підпорядкованістю та узгодженістю централізованого управління. Тому в роботі запропонована модель механізмів реалізації державної політики у сфері вищої освіти в умовах інноваційного розвитку держави сприятиме досягненню основної мети – підготовки висококваліфікованих фахівців, які будуть конкурентоспроможними на національному, європейському та світовому ринках праці.

Висловлені нами пропозиції мають рекомендаційний характер і можуть слугувати основою для подальшої наукової дискусії. Розкриття сутності та напрямів реалізації механізмів державного управління вищими навчальними закладами в умовах динамічного розвитку суспільства та застосування інноваційних підходів у галузі державного управління завжди будуть актуальними.

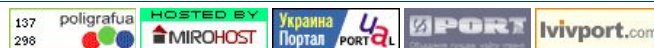
Отже, реформування і розвиток державної політики у сфері вищої освіти в умовах інформаційного суспільства об'єктивно змінює традиційні й формує нові взаємозв'язки між освітою та державними інституціями, що робить актуальним питання з формування нової державної політики у сфері освітніх послуг.

Література:

1. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. – P. 3 // http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf.
2. Державне управління в Україні: Навчальний посібник / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.Б. Авер'янова. – К.: Видавництво ТОВ „СОМІ”, 1999. – С. 35 – 39.
3. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: Курс лекций. – М.: Юридическая литература, 1997. – С. 86.

4. Лисенко Ю., Єгоров П. Організаційно-економічний механізм управління підприємством // Економіка України. – 1997. – № 1. – С. 86-87.
5. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): Монографія. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2002. – 396 с.
6. Коротич О.Б. Державне управління регіональним розвитком України: Монографія. – Харків: Видавництво ХарРІДУ НАДУ „Магістр”, 2006. – 220 с.
7. Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. – Вид. 2-ге, доп. Та перероб. – К.: Атака, 2003. – 576 с.
8. Рудницька Р.М., Сидорчук О.Г., Стельмах О.М. Механізми державного управління: сутність і зміст / За наук. ред. д.е.н., проф. М.Д. Лесечка, к.е.н., доц. А.О. Чемериса. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 28 с.
9. Брюховецька Н.Ю. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1999. – С. 25-28.
10. Антошкіна Л.І. Науково-методичні основи державного регулювання вищої освіти: Дис...док. ек. наук: 08.02.03. – К., 2005. – 420 с.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"